

Anulu III.

N^{ro} 16.

Fóia basericésca.

Organu
pentru cultur'a religioasa a clerului si a
poporului.

Redigeata de

Dr. **Alesandru V. Gram'a.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25 Augustu 1885.

Cuprinsulu:

Despartirile de casatoria prin trecere la alta confesiune. — Unu respunsu. —
Dreptulu basericeii asupr'a scóleloru elementaric. — Bizantinismulu dupa Herder.
— Convocare.

Apare in 10 si 25 st. n. a fia-carei luni.

Pretiulu pre unu anu **3 fl. v. a.**

Blasiu, 1885.

Tipograff'a Seminarului gr.-cat. in Blasiu.

Despartirile de casatoria prin trecere la alta confesiune.

„*Exempla trahunt*“ dice latipulu. Numai dorere prea de multe ori trebuie se se convinga omulu, că adagiulu acest'a suna nunumai despre esemplele cele bune, ci si despre cele rele, că nunumai esemplulu bunu trage si pre altii la imitatiune, ci inca dora mai multu se intempla acést'a cu esemplele cele rele, căce natur'a nostra deteriorata prin pecatulu stamosiescu este de regula mai aplicata spre reu decâtu spre bine si e mai susceptibila pentru acef'a, decâtu pentru acest'a. Numai istori'a casatoriei câtu de tare ilustréza adeverulu adagiului acestuia. Pâna candu in intréga lumea crestina apusana treceá de santa si neatacabila credinti'a basericeí, cumcâ casatorf'a este indissolubila, căce „*ce a impreunatu Domnedieu, omulu se nu desparta*“, pâna atunci despartirile de casatoria érá nescé casuri, ce obvenieáu de totu raru priutre crestini, éra candu obvenicáu, atunci érá in adeveru causa suficienta si de ajunsu probata, cá casatorf'a se se desparta, seau mai logice dísu, se se dechiare nevaliditatea ei inca dela inceputu. Lucrulu acest'a inse dela reformatiune in coce s'a schimbatu cu totulu. Casatorf'a inaintea pretinsiloru reformatori a incetatu de a mai fi unu lucru sacru si a fostu degradata la rangulu unui lucru civilu omenescu. A fostu apoi una consecintia logica, cá deca casatorf'a nu mai este unu lucru sacru, atunci se nu mai fia indissolubila, căce cum pote fi indissolubilulu unu lucru profanu, unu lucru omenescu? Numai Domnedieu singuru pote legá unu lucru, câtu nimene se nu-lu mai pota deslegá, nice odata inse nu pote face asia ceva unu omu. Fiendu apoi casatorf'a unu lucru cu totulu omenescu a urmatu de sine, că omenii la inchiarea ei nu mai suntu cu ace'a atentiune si cu ace'a seriozitate, cá atunci, candu eli suntu convinsi, că ea este unu lucru sacru, unu lucru domnedieescu. Nice odata omulu nu se apropia de lucrurile omenesci cu atât'a luare aminte si cu atât'a respectu, precum se apropia de lucrurile domnedieesci. Neinchiandu-se inse casatorf'a cu atentiunea cuvenita unui lucru domnedieescu de sine se intielege, că casurile de despartire la reformati au trebuitu se devina totu din ce in ce mai dese. Éra de aci a urmatu, că dreptulu matrimonialu alu reformatiloru relativu la despartirea casatoriei a trebuitu se devina totu din ce in ce mai lacsu, asia câtu astádi de multe ori si una causa tare micutia, care nice la una societate mai pucinu íntima, nu ar' fi suficienta pentru dissolvare, este de ajunsu, că se se despartia una casatoria.

Cu tote aceste inse baseric'a catolica nu a concesu, nu a potutu se conceda nemica din principiile ei date de insusi Domnedieu. Inse de alta

parte principiile aceste laese ale reformatiloru relative la casatoriá au causatu basericei stricatiune forte mare desi nu pretotindine in una forma. Prin tierile, pre unde reformatiunea n'a potutu strabate, stricatiunea a fostu de totu neinsemnata, inse pentru acc'a cu atátu mai mare prin tierile, pre unde s'a latitu, asia cátu traiesce laolalta cu baseric'a catolica, si cu deosebire in patri'a nostra atátu de avuta de mai tote confesiunile reformate. Aci despartirile de casatorie cele multe si dese intre credintiosii confesiuniloru reformate au eserceatu una influintia de totu rea asupr'a credintiosiloru basericei nostre, cari au inceputu a dori si eli despartiri asia usiore de casatoria, precum le vedeáu la reformati. Ma la noi s'a mai adansu si impregiurarea ace'a, cá orientalii desbinati, cari nu paru a se basá pre invetiaturile lui Luter, alui Calvin si alui Zwingli ci pre ale Santiloru Parinti cá Santulu Basiliu Marele, Santulu Gregoriu Teologulu, Santulu Joanu Gura de aura si altii, suntu in despartirile de casatoriá mai mai laesi cá reformatii, si mergu cu despartirile multu mai departe cá acestia. Éra apoi esemplulu orientaliiloru desbinati influintiezza din mai multe cause inea mai tare asupr'a credintiosiloru nostrii cá celu provenitu dela reformati. Astufeliu dorinti'a credintiosiloru de a se desparti totu mereu vine in colisiune cu principiile basericei, cari nu potu concede asia ceva. Suntu, ce e dreptu, si casuri de acele, candu credintiosii vediendu, cá baseric'a nu li pote impliní dorinti'a de ai desparti, abstau cu totulu dela cugetulu despartirei, se impaca si nu mai molestéza baseric'a cu dorintie si pretensiuni nerealisabile, seau in casulu celu mai reu, candu convietuירה ulterioara este impossibila, se multiumescu cu cea ce li pote dá baseric'a fora de asi negá principiile sale, va se dica cu despartirea de patu si mesa. Acést'a inse o facu decomunu numai omeni de aceia, acaroru credintia este destulu de tare spre a poté contrástá la ori ce ispite. Omeni cu credintia mai pucinu via, in cari dorintiele lumesci prevaléza poterea credintiei din contra si alegu una cale mai usiora spre asi satisface dorinti'a, anume trecu seau la orientalii desbinati, seau la una confesiune reformata, la cari speréza pre dreptulu, cá se voru poté desparti mai usioru. Facu pasiulu acest'a unii cu cugetulu espresu de a se reintorce éراسي la baseric'a nostra dupa despartire, éra altii fora cugetulu acest'a.

Cumcá procedur'a acést'a din punctu de vedere basericescu nu este si nu pote se fia corecta, este unu lucru care de sine se intielege, cátu credemu, cá nice nu este de lipsa a-lu dilucidá mai deaprope. Legea civila inse toleréza despartirile aceste, si inaintea ei una persona despartita prin una atare trecere la alta confesiune dela baseric'a nostra nu numai se considera in adeveru de despartita, ci pote trece si la alta casatoria, si casatori'a acést'a inaintea ei trece de casatoriá valida si legiuita.

Tote legile inse nunumai basericesci ci si civili se baséza pre unele reguli inalterabili de dreptu, cari suntu asia dicundu una specie de legi apartienetorie dreptului naturei, si cá atari inalterabili. Se vedemu asia dara,

ore despartirile aceste de casatoriá prin trecerea dela baseric'a nostra la una alta confesiune corespundu ele intru tote reguleloru dreptului naturei seau nu. Din cele urmatorie, credemu, cá se va vedé de ajunsu, câtu de nelogice in privinti'a juridica suntu despartirile aceste, ce asia desu ocuru la noi si causéza atâtu de mare stricatiune.

Casatori'a dupa invetiatur'a bisericeii nostre este unulu din cele siette sacraminte ale legei noue. Ea este inse totu odata si unu contractu. Adeveratu, cá unu contractu redicatu la valore de sacramentu, inse totusi unu contractu. Cá contractu figuréza casatori'a chiaru si la orientalii desbinati si la reformati si protestanti. Cá unu contractu a figuratu chiaru si la paganii antici, si in dreptulu civilu modernu alu tuturoru poporeloru inca figuréza cá unu contractu. Acest'a este unu lucru, asupr'a caruia nu mai incape nice una disputa, atât'a este de claru.

Acum este una regula de dreptu dictata de ins'asi mintea omenésca sanetosa, cá ori si ce contractu dupa acele legi trebuesce judecatu, dupa cari s'a inchiatu. Acest'a este unu lucru atâtu de naturalu, câtu unu juristu câtu de primitivu si de restrinsu s'ar' mirá, candu cineva ar' pasi pentru esemplu cu pretensiunea, cá unu contractu inchiatu dupa dreptulu civilu austriacu se fia judecatu dupa codicele civilu alui Napoleonu, seau unu contractu inchiatu dupa dreptulu civilu romanu din *corpus juris civilis romani* se fia judecatu dupa dreptulu civilu germanu din *Sachsen* seau din *Schwabenspiegel*.

Se aplicamu acum principiulu acest'a atâtu de simplu si evidentu la despartirile de casatoriá prin trecere dela baseric'a nostra la una confesiune ore care acatolica.

Candu se casatorescu doi membri ai bisericeii nostre dupa tote legile prescise de ea, ore ce facu ei atunci considerandu lucrulu juridice? Eli inchiaia unu contractu asia precum lu prescriu legile bisericeii nostre si nu precum lu prescriu legile altoru biserici. Acum baseric'a nostra díce, cumcá celi ce se casatorescu dupa legile ei, aceia inchiaia unu contractu indisolubilu, unu contractu care numai prin morte se mai pote deslegá. Eo ipso, cá eli inchiaia contractulu acest'a inaintea bisericeii catolice, dechiara, cumcá eli se léga pana la morte la olalta, si nu voru pretinde nice candu despartire. Prin urmare de câte ori aru cere atari casatoriti despartire, totu deaun'a caus'a loru ar' trebui se se judece dupa legile bisericeii aceleia, dupa acarei legi au inchiatu contractulu de casatoriá. Acést'a credemu, cumcá dupa principiulu de mai susu de sine se intielege.

Cu totulu altumintrule sta lucrulu acest'a la confesiunile acatolice. La ele la tote contractulu de casatoriá nu este unu contractu indisolubilu, ci din contra unu contractu, care din mai multe cause se pote dissolve. Prin urmare celi ce se casatorescu dupa legile bisericeiloru acestor'a, aceia eo ipso declara, cumcá eli nu se léga laolalta pâna la morte, ci numai pâna atunci, pâna candu nu va existe nice una cauza de despartire recunoscuta de baseric'a respectiva.

Se pote vedé din aceste, credemu de ajunsu, ce deosebire mare, cá se nu dícemu essentiala, este între contractulu de casatoriá inchiatu dupa legile basericeii catolice, si între celu inchiatu dupa legile confesiuniloru acatolice.

Celu de antaiu este unu contractu indissolubilu, celu de alu doile din contra unu contractu dissolubilu. Celi ce inchiaia pre celu de antaiu, se obliga, cá nu se voru despartí pâna la morte. Celi ce inchiaia pre celu de alu doile, aceia la asia ceva nu se obliga. Ce pote fi asia dara mai nelogicu decâtu pre unulu de categori'a cea de antaiu a-lu judecá dupa cele de categori'a a dou'a? Si acést'a se intemplo, de câteori casatoriti dupa legile basericeii nostre si inaintea ei trecu seau ambii seau numai anulu din eli la alta baserica acatolica spre a se poté despartí. Celi ce au inchiatu unu contractu, acarui caracteristica principala este indissolubilitatea, se ducu se-i judece aceia, cari in contractulu acest'a chiaru indissolubilitatea nu voiescu se o recunosca.

Erá la Jidovii celi vechi o lege, dupa care in anulu sabaticu, va se dîca alu sieptele nu se poteá pretinde nice una datoría, si atunci tote se iertáu. Ce ar' dîce ori si ce juristu, candu una contractu de datoría dela noi, care nu cunosce anulu sabaticu, candu are se incete valorea lui, s'ar judecá dupa legea acést'a antica jidovésca? De securu cá ori si carui juristu i s'ar' paré totu lucrulu acest'a una absurditate de cele mai mari. Si totusi despartirea unei casatorii catolice dupa legile acatolice este intru tote analoga cu casulu anului sabaticu dela Jidovi. Numai cátu acést'a juristii fora de nice una cauza nu o dechiara de absurditate, ma inca se imbuldiescu si cá advocati ai ei.

Nunumai in contr'a dreptului basericescu suntu dara despartirile aceste, ci si in contr'a dreptului naturci, fiindu-cá prin ele se vetama una regula naturala de dreptu.

Unu respunsu.

De abié amu finitu in numerulu trecutu alu foiei nostre respunsulu datu la unu „preotu ortodocsu“, care se infuriase forte tare pentru unu articulu aparutu in foi'a basericesca, desi acep'a nu a sunatu nice la adres'a densului, nice la a aceloru de una credintia cu densulu; de abié, dícemu, amu finitu respunsulu acest'a, si éta cá din nou suntemu necessitati a stá de vorba cu una alta persona, ce ne ataca in „Telegrafulu romanu“ pentru unu altu articlu. Atacatoriulu acest'a nou nu este, seau celu pucinu nu se subscrie cá „preotu ortodocsu“, ci cá Dr. S., va se dîca este Doctoru in ceva facultate. Scie Domnedieu, care va fi facultatea acést'a. Din modulu inse, cum Doctorulu nostru tractéza lucrurile basericesci, se vede invederatu, cumcá numai de teologia nu este Doctoru, desi scrie in una foia de caracteru basericescu.

Doctorulu nostru nu i a placutu din punctulu de vedere alu basericeii gr. orientali de locu articulu nostru relativu la proselitismulu religiosu dela noi aparutu in numerulu 6 alu foiei basericesci. Pentru acést'a noi nu avemu,

ce se-i facemu. Cându amu scrisu articolulu acel'a, nu amu reflectatu de locu nice la placulu densului, nice la alu celoru de asememene ideii cu ale densului. Noi amu luat u o esaminare seriosa psihologica fenomenulu din vietii'a poporului nostru numitu „proselitismu“. Amu consideratu mai departe trecerile dela una confesiune la alt'a, cum se intempla la alte popore, si rezultatele le amu espusu cu tota sinceritatea, desi pote că acele la greco-orientali si pote si la calvini — deca si dintre acestia cetesea cineva foi'a basericesca, precum se vede, că o cetescu greco-orientali — nu le voru fi placutu. Astu-feliu standu lucrulu datorinti'a Domnului Doctoru de nu sciu care facultate, ce ne ataca cu atât'a veemintia, ar' fi fostu se arete, cumcă consideratiunile nostre suntu false. Acést'a inse nu o face. Nu scimu, s'au temutu de ostenéla, seau din ce cauza. In locu de acést'a inse ataculu densului este plinu de batujocuri aruncate in faci'a basericeii nostre si inca in unu stilu atâtu de dediosu, câtu ni vine a crede, că scrietoriulu nu este Doctoru de nice una facultate, căce unu atare stilu nu se nimeresce de locu cu unu barbatu provediutu cu gradu academicu. Éra deca scartéza omulu din atacu batujocurile aceste, atunci ce mai remane suntu nesce ideii atâtu de necugetate si contradictorie, câtu credemu a face placere cetitoriloru nostri, deca că unu curiosum teologicu, vomu lasá se urmeze aci ver o câteva din ele.

Inainte de tote díce Domnulu Doctoru S. că trebue se accentueze, „că fratii gr. catolici nu se potu vindecá de ace'a credintia bolnavitiosa, că unic'a baserica adeverata este cea catolica papista“. Deca ar' meritá si una atare asertiune ceva respunsu, atunci amu díce numai atât'a, că fratii greco-catolici se voru vindecá atunci de ace'a credintia bolnavitiosa, că unic'a baserica adeverata este cea catolica papista, cându fratii greco-orientali se voru vindecá de ace'a credintia bolnavitiosa, că unic'a baserica adeverata este cea „orientala, ortodocsa, dreptu-credintiosa, stramosiesca, romanésca, neunita, dreptumaritoria a resaritului“ precum amu auditu definiundu unu protopopu apartienetoriu ei.

Se mergemu mai departe. Domnulu Doctoru S. díce, că prin credinti'a nostra cea „bolnavitiosa“, cumcă singur'a baserica adeverata este cea „catolica papista“ se ataca temeliele basericeii greco-catolice incesi, care abstragundu dela cele patru púncte dogmatice este mai aproape de baseric'a resaritului decâtu de cea papista. Interesante ideii! Doue lucruri de mare momentu basericescu nu le scie Domnulu Doctoru S. care deca ar' fi Doctoru in Teología, ar' trebui se le scie. Anume antaiu nu scie, că atâtu baseric'a cea greco-catolica câtu si cea romano-cátolica, pre care densulu in batujocura o numesce „catolica papista“ suntu in esentia un'a si aceasi baserica. A dou'a Dlu Doctoru S. nu scie de locu in ce stá essenti'a unei basericeii. Deca o ar' sei acést'a, atunci ar' trebui se scia, că dupa-ce essenti'a unei basericeii stá in unitatea credintiei, in unitatea cultului si in unitate in privinti'a supunerei la aceasi autoritate suprema basericésca, asia fiendu aceste unele si acelesi in baseric'a greco-catolica cu cea romano-catolica, ambele forméza numai una singura

biserica. Diversitatea rituala si a disciplinei precum si unele particularitati locale si nationale nu altereaza de locu unitatea basericésca. Seau dora este lucrulu in baseric'a numita „ortodocsa“ altumintrule? Ore in baseric'a acést'a este astádi acel'asi ritu si aceasi disciplina cum a fostu in seculii primi? Domnulu Doctoru S. scie chiaru si cá NeDoctoru in Teología cá nu, si totusi in aintea densului baseric'a ortodocsa de astádi este un'a cu cea vechia. Seau are baseric'a numita „ortodocsa“ la Romani acelasi ritu, care-lu au si Armenii „ortodocsi“? Deca ar' avé numai ceva cunoscintia de ritulu armenescu, atunci ar' sci, ce deosebire mare este intre ritulu acel'a si intre celu romanescu, si totusi Domnulu Doctoru si pre Armenii „ortodocsi“ si pre Romanii „ortodocsi“ i tiene de membrii ai aceleiasi baserici. Seau este aceasi gubernare in baseric'a ortodocsa romanescá cá si in cea rusésca, seau cá se nu mergemu asia departe, intre cea romanésca „constitutionalá“ din Ardealu si intre cea romanésca „absolutista“ din Romani'a? Si totusi D. Doctoru vede pre la toti acestia numai un'a si aceasi baserica „ortodocsa“. Pentru ce nu aplica atunci principiulu acest'a si la baseric'a catolica, seau mai chiaru dísu, deca lucrulu acest'a i se pare densului cá una contradicere, atunci de ce nu-lu ataca mai antáiu in baseric'a sa, ci ambla se ni-lu impute noua. Deca amu voi sei-imputamu nescientia, atunci amu díce, cá densulu dupa-ce scrie astu-feliu, nu are cunoscintia de locu despre relatiunile basericeii sale, si cá cunoscintiele densului nu trecu preste marginea Ardealului. Si deca nu e teologu de profesiune, nice nu i o amu luá in nume de reu. Numai cátu atunci nu-i stá bine a scrie despre lucruri basericesci.

Se trecemu la alt'a. Domnulu Doctoru S. díce, cumcá baseric'a catolica prin ace'a, cá sustiene, cumcá numai ea este cea adeverata vetama pre tote celelalte confesiuni crestine, cari tote au dreptulu de a esiste pana candu stau pre temeliele crestinitismului. Una confusiune tare interesanta de idei! Antaiu nu scimu, pentruce densulu ia basericeii catolice asia in nume de reu, pentrucá ea sustiene, cumcá numai singura este adeverata, va se díca singura are adeverulu crestinu intregu, cându baseric'a ortodocsa chiaru ace'a invetia despre sine, ma si numele ortodocsu, chiaru aceasi esprima. A doua nu scimu in ce sensu díce Domnulu Doctoru, cá tote confesiunile crestine au dreptulu de a existe. Deca sub dreptulu acest'a intielege dreptulu politicu recunoscutu de statu, atunci bine, asia se fia. Deca inse cuventulu „dreptu“ lu ia in sensu teologicu, atunci ace'a totu atát'a insemna cátu si a díce, cá documentulu celu falsu are totu atát'a valere si dreptulu de a existe, cátu si celu autenticu. Seau dora Mantuitoriulu a fundatu tote confesiunile crestine? De securu si D. Dr. va díce, cá insusi Mantuitoriulu a fundatu numai un'a. Cu ce dreptulu potu abusá atunci celelalte de numele Mantuitoriului sustienendu cumcá suntu fundate de elu, cându acést'a nu e adeveratu. Ce dreptulu teologicu au ele atunci de a existe sub numele lui? A trei'a D. Dr. vorbesce de temeliele crestinitismului, pre cari díce, cá deca stá ori ce confesiune, atunci

are dreptu de a esiste. Bine! Óre cari inse suntu temeliele crestinismului, si cine are se judece, cumcà una confesiune stà ore pre bas'a si temeliele crestinismului seau nu, càce dela acést'a dupa D. Dr. va aterná dreptulu fia-careia de a esiste. Ariu inca a sustienutu, cà stà pre temeli'a crestinismului, si totusi Dne cum lu mai blastema si afurisescu cartile rituali ale basericei, careia apartiene Dlu Doctoru. Bine! va dice D. Dr. S. Ariu nu a statu pre temeli'a crestinismului. Asia se fia! Intrebamu inse, cà ce a invetiatu Ariu? Au invetiatu, cumcà Mantuitoriulu nu a fostu Domnedieu. Ce invetia inse professorii protestanti celi mai multi de pre la Lipse'a si aire, decátu cà Mantuitoriulu nu a fostu Domnedicu ci unu simplu omu. Stau acestia pre bas'a crestinismului? Dupa Domnulu Dr. stáu, càce pre la eli studieza teologi'a tineri ortodocsi aspiranti la cultura mai inalta, si pote chiaru si D. Dr. Cum se pote ace'a inse, de Ariu nu stà si professorii protestanti stáu pre temeli'a crestinismului desi amendoi néga domuedieirea Mantuitoriului? Cum se pote cá teologii ortodocsi aspiranti la cultura mai inalta pre Ariu acasa se-lu blasteme si in Lipsce'a si aire se-lu laude? Respunda D. Dr. care vorbesece despre temeliele crestinismului. Anevoie credemu, cà si a fostu consciu despre ce scrie, cându a scrisu cuvintele aceste. Deca si erá consciu, atunci definieá mai antáiu temeliele crestinismului, si indigitá autoritatea, care arc se judece, cà una confesiune stà seau nu pre temeli'a crestinismului. Atunci inse ar' fi ajunsu de securu la conclusiunea „papista“, cumcà teologice numai una singura confesiune crestina pote avé dreptu de a existe sub numele Mantuitoriului cá fundatoriu alu ei.

Pre langa aceste D. Dr. s'a necagitu de totu tare, pentrucà amu sustienutu, cumcà cu câtu cultur'a religiosa este mai inalta, cu atátu sufletele suntu mai aplicate la trecere in baseric'a catolica, si dela acést'a nu amu esceptionatu chiaru nice pre baseric'a gr. orientala si in urma nu l'amu esceptioná chiaru nice pre Domnulu Dr. S. Ide'a acést'a inse nu o amu luatú din ventu, ci ne amu basatu pre istoria si pre relatiunile basericesci din presente. Deca D. Dr. sustiene contrariulu, atunci se ni esplice caus'a fenomenului acelaia, de in Rusi'a, unde si densulu va concede, cà cultur'a religiosa este aproape nula, nu prea ocuru decátu raru treceri la baseric'a catolica, in Angli'a inse unde cultur'a religiosa este forte inalta, trecerile la baseric'a catolica suntu atátu de dese, câtu Angli'a a capetatú numele de tier'a conversiuniloru. Se ni esplice, pentru ce immeus'a majoritate a barbatiloru acatolici, dintre cari nu pucini barbati geniali, deca s'au ocupatu seriosu ani intregi cu cercarea adevverului intregu crestinu, in urma s'au semtítu atrasi cá de unu magnetu de baseric'a catolica, la care au si trecutú si i au remasu fideli pana la morte. Amintimu din tempulu mai nou din Angli'a pre Cardinalulu Maning si Lordulu Ripou, din Germani'a pre celebrulu istoricu Stolberg si pre celebrulu romanticu Schlegel, in Franci'a numai in dilele aceste pre Leo Taxil, care ore cându-va scrieá despre baseric'a catolica in

unu stilu atâtu de murdariu cá alu Dlu Dr., éra din baseric'a, careia apartiene D. Dr. amintimu numai pre Grecii Leo Allatius pre Pitzipios Bey si pre nobil'a si genial'a principésa rusasca Gallitzin, acarei memoare atâtu de interesante de securu s'ar' plati se le cetésca si Domnulu Doctoru. Aratene densulu procesulu acest'a facia cu baseric'a sa, deca cugeta cá pote.

In urma Dlu Dr. face una asemenare intre baseric'a gr. orientala cá baserica constitutionala si intre a nostra cá „absolutista“, si dŕce, proprie imputa basericei noastre, cá ea poftesce obedientia, va se dŕca ascultare dela celi mai mici facia cu celi mai mari. Vedi ast'a-i ai'a! Dara ore in baseric'a gr. orientala pre langa tota constitutiunea ei stâ lucrulu altumintrule? Ore nu se poftesce si acoló ascultare de mai mari? Deca unu turistu din Chin'a ar' vorbf despre baseric'a gr. orientala astu-feliu, atunci nu ne amu mirá. Cându inse vorbesce astu-feliu unu membru alu ei din Ardealu si inca cu gradu academicu, atunci nu scimu, ce se dicemu. Totu asemene dŕce Dlu Dr. cá cunosce preoti gr. cat., cari au trebuitu se iee lumea in capu din caus'a nesupunerii. Óre unu preotu gr. or. deca nu aru voi se se supuna nice decum mai mariloru, nu aru trebui mai pre urma se iee lumea in capu? Preotulu gr. cat. care din caus'a neascultarei a luat lumea in capu, de securu nu a avutu dreptu, căce de ar' fi avutu dreptu, atunci s'ar' fi potutu aperi in aintea la cele trei foruri de apelatiune, episcopescu, metropolitanu si papalu, la cari i stâ unui fia-caruia calea deschisa, deca cugeta cá are dreptu. Asia ceva nu ni pote aretá D. Dr. in baseric'a sa. Ma in Romani'a este preotiloru subalterni ortodocsi si oprita apelatiunea, — carea si fora de ace'a nu se pote intemplá decátu numai la unu foru, éra nu la 3 cá la noi — si nu li se concede decátu in casu de „catirisire“. Vedi acest'a e absolutismu Dle Dr. S. si inca nu de celu „papistu“ ei de celu „ortodocsu“. Altumintrule asia se pare, cá Dlu Dr. din lucrurile basericesci pricepe mai pucinu, căce altumintrule n'ar' fi scrisu atâte lucruri intorse in unu singuru articulu.

Apoi inca un'a mai sioda cá tote si apoi gatamu. Dŕce Dlu Dr. cá in baseric'a gr. orientala cá constitutionala esu certele mai iute la iveala cá in cea gr. catolica, si acest'a este unu meritu alu constitutiunei. Deca densulu pentru ace'a pretinesce asia tare constitutiunea, pentrucá produce iute certe, cari altumintrule nu ar' esistá, atunci nu-i conturbamu placerea, desfatezese cátu i placc. Noue constitutiune, care se produca certe, nu ne trebue. Apoi cumcá in baseric'a nostra certele ar' fi latente, cum dŕce D. Dr., nu scimu cum aru aretá. Éo ipso cá „suntu latente“ nu le vede nimene, si cu atâtu mai pucinu D. Dr. S.

Credemu, cá aceste suntu de ajunsu spre a se poté vedé, cátu de tare trebue se dorésca baseric'a nostra inaintarea culturai religioase la toti celi desbinati si la greco-orientali, cându apoi de securu nu vomu fi siliti se mai stamu de vorba cu idei atâtu de primitive cu privire la lucrurile basericesci cá si aceste, ce le amu espusu aci pre scurtu din articulu Domnului Dr. S.

Dreptulu bisericeii asupr'a scóleloru elementarie.

de Joann Popu prof. de s. Teología in Gherla.
(Urmare).

Omulu, cá fiinti'a spirituala dotata cu libertate deplina si capace de a cunosce pre Domnedicu si de a-lu iubi mai pre susu de tóte, este creatur'a specifica, in care per eminentiam se oglinda si reprezenta perfectiunea domnediesca.

In statulu primitivu a justitiei originale se aflá omulu, cá santu si dreptu si intru tóte placutu lui Ddieu¹⁾, in armonia perfecta cu sine insusi, care de o parte erá reflexulu armoniei esistente intre densulu si Domnedieu de alta parte a armoniei esistenti in insa-si Domnedieirea. Acésta armonia stá in ace'a, cá vointi'a omului subordinata si supusa vointiei ddieesci poteá fora se intimpine ceva piedeca a dirige sub conducerea ratiunei tóte facultatile inferiore sufletesci si bolduri trupesci²⁾; intre sufletu si trupu erá intru tote o relatiune de subordinatiune, ori ce incercare a trupului de a se emancipá de sub conducerea partiei mai nobile a sufletului, seau de a-si castigá orecare independentia nunumai cá erá preste potintia, dar' nice cá se poteá cugetá. S'a intorsu inse vointi'a omenésca de catra Domnedieu, urmarea naturala a trebuitu se fia, cá s'a nascutu o disordine in internulu omului intre tóte facultatile sufletesci, si apoi o disarmonia intre sufletu si trupu; tóte poterile sufletului s'au abatutu in anumita mesura dela directiunea si determinatiunea loru primitiva, causandu-se astu-feliu in natur'a omenesca o vulnerare.

Trei suntu facultatile sufletesci, cari se potu considerá cá portatorii virtutiloru³⁾ si adeca *ratiunea*, in care reside cunoscerea, *vointi'a*, in carea reside dreptatea si *facultatea apetitivu*, in carea reside moderatiunea. Abatandu-se in urm'a pecatului intelectulu dela calea, care duce la cunoscerea adeverului, respective debilitatu fiindu in eruarea si cunoscerea aceluia, fiindu vointi'a paralisata in determinarea spre bine si inclinata spre seversirea reului si in urma scotíndu-se si eliberandu-se facultatea apetitiva de sub directiv'a ratiunei, sciinti'a, dreptatea, moderatiunea au fostu inlocuite cu nesciintia, reutate si concupiscentia. Lips'a intuitiunei lui Domnedieu si a opului crearei, slabitiunea, de care este cuprinsa ratiunea si preponderanti'a concupiscentiei si a pasiunilor dimpreuna cu celelalte rele urmate dupa cadere suntu totu atâte efecte a insubordinarei vointiei omenesci sub vointi'a ddieesca⁴⁾, totu

¹⁾ Conc. Trident. sess. V. decret. de peccat. origin.

²⁾ Catechism. ex decret. Conc. Trident. dice: »quod ad animam pertinet eam ad imaginem et similitudinem suam formavit, liberumque ei tribuit arbitrium: omnes praeterea motus animi atque appetitiones ita in ea temperavit, ut rationis imperio nunquam non parerent.

³⁾ Thom. Aquin. I. I. 9. 85 art. III; I. P. secund. 9. 82 art. IV.

⁴⁾ Duns Scotus I. II. sent. Dist. XXX 9. 2: »deordinat autem peccatum originale totam animam; ergo si est aliqua una culpa, in illa potentia est, ad cuius deordinationem tota anima deordinatur. Illa sola est *voluntas* quia ipsa ordinata ordinat alias, ita deordinata deordinat.

atâte semne vedite a disarmoniei interne între trupu și sufletu; fiindu-că armoni'a pôte avé locu numai atunci, cându spiritulu (ratiunea) este supusu lui Ddieu, ér' trupulu ratiunei, cându vointi'a se determina la seversirea seau omisiunea actelor sale dupa cum o cere inși-si vointi'a domnedieesca omului manifestata. Acesta disordinaare, disarmonia, acesta vulnerare în natur'a omenesca nu se pote trage la indoiala, dupa-ce esistinti'a ei ni o dovedesce nunumai credinti'a, dar' și o examinare mai deaprópe a persónei nostre proprie¹⁾. De ace'a și Apostolulu alta lege vede în membrele sale, care se opune legei spiritului. Fiindu-că castigarea fericirei eterne presupune restabilirea baremu în parte a armoniei pierdute, presupune o renaștere spirituala, de ace'a neaparatu de lipsa este, pentrucá omulu se ajunga la obiectulu fericirei sale, la Domnedieu, cá se se supuna și se treca prin unu procesu de transformare; acestu procesu pôte apoi, dupa cum am dīsu mai susu, se urméze numai sub iniuriinti'a spiritului vivificatoriu a bascriei și a consciintei religioase crestine, carea apoi se pôte érası desceptá și nutriti in omu senguru și numai de catra baseric'a lui Isusu Christosu cu ajutorulu gratiei fundatoriului ei — „*Eu omu nefericitu, eschiama apostolulu, cine me va eliberá dela mortea acestui trupu? Grati'a lui Domnedieu prin Isusu Christosu*“.

Activitatea organisatoria a consciintei adeverate stă în nisuinti'a ei de a inlaturá indepartarea morala a omului de catra Domnedieu prin determinarea vointiei omenesce în conformitate cu vointi'a domnedieesca. Vointi'a omului stă în relatiune intima cu consciinti'a; ea este pentru omu unu conducatoriu și consultatoriu, admoniatoriu și pedepsitoriu, unu foru judicialu în aintea caruia au se se de judece meritoric faptele și omisiunile omenesce, o autoritate legislativa, carea-si esprima în totu de a un'a sentinti'a remunerativa seau vindicativa (Rom. 2. 15; Isai 66, 24. Sap. 4. 20; 2 Cor. 1, 12), și verdictulu ei este cu atátu mai gravu, cu cátu cá omulu scie, cá poterea ei obligatória o arc dela Ddieu, ér' în mandatele ei recunosce și vede vocea domnedieesca, carea în internulu seu i sioptesce continuu cá se faca binele și se incungiuere reulu. „Consciintia est sicut praeco Dei, dice Doctorulu Seraphicu, et nuntius. Et quod dicit non mandat ex se, sed mandat quasi ex Deo, sicut praeco cum divulgat edictum regis“²⁾. Consciinti'a ne areta mai veditu lupt'a, ce esista între „legea spiritului“ și „legea membrorulu“, între natur'a intelectuala și sensuala a omului; ea constatéza emanciparea relativa a vietiei sensuale de sub poterea și predominarea principiulu formalu spiritualu a sufletului reducandu-o la o cauza finala etica, la indepartarea voluntaria a omului dela Domnedieu prin pecatu. Și totu dela dens'a emanéza și impulsulu spre rehabilitarea seau restituirea omului în conditiunea s'a adeverate. Res-

¹⁾ S. Bonavent. ad l. II sent. Dist. XXX 9. II art. I opp. ed. Lugd 1663 tom. VI. P. II. 373.

²⁾ In lib. II Sent. Dist. XXXIX a. 1. 9. 3.

cumpararea genului omenescu s'a seversitu objective prin moartea de pre cruce, ace'a mantuire inse are se devina si subjectiva adeca: fia-care individ, pentrucá se se mantuesca, trebue se se impartasiesca din fructele rescumperarei. Intre aceste doue mominte cardinale: intre rescumperarea obiectiva si subiectivarea aceleia este o alta putere mijlocitória activa, carea efeptuesce transpunerea mantuirei din realitatea ei obiectiva in realitate subjectiva, si ace'a este activitatea Spiritului Santu. Influidint'a seau cooperarea escitanta si adjuvanta a gratiei (*πνεῦμα ἄγιον*) este conditiunca sine qua non a vietiei virtuóse crestine, fora de care acést'a nu pote se esiste; dar' ace'a nu este conditiunea unica, dupa ce se mai recere din partea spiritului omenescu si receptiveritate pentru numit'a iniurintia a Spiritului Santu, si acésta receptiveritate se pregatesce si indeplinesce prin vocea interna a conscientiei. Numai admittendu si conlucrarea acestui ultim factoru pote se fia verb'a de realisarea unei vietii adeverate crestinesci, de subiectivarea rescumperarei obiectiv seversite; pentru-cá virtutea perfecta crestínsca este conscientiositate actuala ¹⁾. Deca aceste doue concepte: virtuositate si conscientiositate se acoperu unulu pre altulu, atunci potemu cu totu dreptulu luá si considerá consciint'a adeverata de basea, de fundamentele moralitatiei si religiositatiei; acel'a este si se numesce omu moralu, care intru tote se conformeza idealului perfectiunii lui Isusu Christosu cátu numai posibilu, ér' Mantuitorulu ne pune si indegetéza vointi'a ddieésca cá norm'a suprema, cá principiulu celu mai inaltu, dupa care se ne indreptamu hotaririle nóstre si apoi chiaru consciint'a este, carea determina vointi'a omenésca si o indemna, cá intru tote se se supuna vointiei divine descoperite.

Este acésta conscientia religiosa crestina desteptata in toti individii, cari constituescu la olalta o societate, o persóna morala, ea este atunci numumai unu bunu privatu ei unu regulatoriu, unu normativu a intregii societati; ea devine o putere, carea transforméza din temelie societatea intrega, carea face, cá in tote afacerile si intocmirile ei interne, in aducerea legiloru si aplicarea acelora, in tote incercarile de scrutari scientifique si creati artistice se se oglinde si refranga ide'a crestinismului, cu unu cuventu, conscienti'a religiosa face, cá tote interesele ideale ethice a societatiei se fia conforme scopului finalu ethicu a omenirei. Acesta consciintia, pre carea crestinismulu si numai densulu a potutu-o desceptá si nutrí in sinulu societatiei omenesci, a fostu uniculu mijlocu, de care s'a folositu baseric'a la schimbarea si metamorfosarea lumii antice; fiindu-cá numai ace'a a potutu imblandi furi'a barbarismului, a readuce popora intregi la calea adeverului, a nimici si resturná totu ce spiritulu omenescu subtrasu de sub sprijinulu directu a Domnedieirei a potutu escugetá si inventá reu, injustu si dejositoriu pentru demnitatea omenésca. Barbarismulu se inlocuesce cu iubirea de sine si a deaprópelui, selbategi'a cu blandeti'a si recunóscerea drepturilor altuia, si aceste in unu tempu, cându

¹⁾ Werner : System der christlichen Ethik Regensburg 1850 S. II. pag. 481. u.

baseric'a erá espusa atacuriloru din afora si' din laintru, cându Ethnicismulu, cá unu moribundu, si-a reculesu inca odata poterile pentru de a face asaltu asupra luminei adevेरului.

Consciinti'a acést'a mai departe nu este numai apta de a eliberá pre omu si societatea din selavi'a naturalismului crasu, dar' ea este totu una data si conditiunea necesaria a propasirei in cultura si civilizatiune. Fora base morala ori ce progresu este numai parutu, este o stagnare deca nu regresu formalu, fiindu-cá i lipsesce tari'a de a se sustiené si validitá, elu semana cu unu edificiu ridicatu pre nasipu. Esistatu-au in anticitate sisteme „mari“ filosofice; dar' cerculu adevेरuriloru descoperite erá fórtē restrinsu; in aintea problemelor de cunoscintia mai inalta (Ddieu, natura, spiritu etc.) chiaru si cei mai adenci cugetatori marturiseáu, cá o esplicare indestulitóre numai unu Domnedieu ar' fi in stare se o dé. Civilizatiunea antica erá lipsita de trainici'a receruta chiaru fiindu-cá nu aveá dreptu base principia mai inalte, massime moralisatórie, fiindu-cá nu erá in stare se nobiliteze interiorulu omului, anim'a, de ace'a chiaru pre cându se credeá a fi ajunsu la punctulu de culminatiune a inceputu a erumpe cu vehemintia si coruptiunea morala, carea pana atunci numai in ascunsu rodeá la trupulu societatiei. Desceptandu-se in omeni consciinti'a adevērata crestina prin baseric'a lui Isusu Christosu, se pune base la o sciintia noua, la o cultura noua; speculatiunea resolva in lumin'a crestinismului cele mai inalte probleme, mintea omenésca erueza si descopere legile ascunse a naturei supunandu-o pre acést'a si aducandu-o in servitiulu propriu. Ace'a cultura si sciintia este in mersu continuu, ea progreséza; ide'a adevēraturu progresu este o idea eminentē crestinésca, carea numai sub egid'a adevेरuriloru eterne pote se se realizeze. Tóte aceste, fiindu-cá baseric'a lui Isusu Christosu a rédatu societatiei omenesci adevērata viétiá: viéti'a religiosa morala. Viéti'a religiosa-morala si adevērata cultura si civilizatiune se conditionéza reciproc seau imprumutatu, unde esista un'a nu pote lipsi nice ceialalta. Viéti'a religiósá-morala este uniculu si celu mai securu aretatoriu si indicatoriu a gradulu de cultura, la care s'a inaltiatu ori care poporu, precum si celu mai bunu semnu dela care potemu conchide, deca activitatea, ce se desvólta este de a se luá dreptu de progresu, ori regresu si stagnare. Ce e dreptu: religiositatea si moralitatea nu se potu luá stricte vorbindu de cultura fora numai de conditio sine qua non a acceiá, de elementulu fundamentalu a civilizatiunei si progresulu socialu. Moralitatea si religiositatea presupunu desceptarea si nutrirea consciintiei adevērate cretinesci, in urmare acést'a este basea adevēratei culturi si civilizatiuni.

(Va urmá).

Bizantinismulu dupa Herder.

Dé câte ori nu se întrebuintiéza astádi in vorbire si in scriere terminulu: *Bizantinismu!* Nu pucini voru fi aceia, cari nu suntu seau

de locu seau nu de ajunsu in claru cu intielesulu cuventului acestuia. Cine inse cunosce istori'a imperiului bizantinu câtu de pucinu, pentru acel'a nu este lucru greu ai cunosce inticlesulu. Confusiunea cea mare de idei, cultulu celu estravagantu alu formalismului, servilismulu celu mare, ce nu s'a mai vediutu nice cându la nice unu poporu, arbitragiulu si tirani'a cea mai rafinata asociata cu desfrâulu celu mai uritu, lips'a de ori ce idealu mai înaltu, si una decadintia in tote sferele vietiei publice pana la putrediene le afla omulu atâtu de bine marcate in istori'a imperiului bizantinu, câtu celui ce o cunosce, la primul audiu alu cuventului: bizantinismu, si fora voia i se imbuldiesce cugetulu, că numai aceste se potu cuprinde sub intielesulu lui.

Sute de ani amu fostu noi in privinti'a basricésca in legatura prea de aproape si prea nefericita cu imperiulu acest'a. Sufletulu romanescu din natur'a lui s'a opusu de totu tare bizantinismului, cu care dorere erá in legatura asia de aproape. Pre langa tote aceste inse nu potemu nice decum se dicemu, că noi amu remasu cu totulu scutiti de elu, si in contr'a voiei nostre au intratu in sufletulu si in vieti'a poporului romanescu mai cu sema pre terenulu basricescu unele trasuri desi nu cele mai rele, ale bizantinismului, de cari nice astádi nu suntemu mantuiti. Ar' fi una chiamare forte frumosa pentru celi ce se ocupa cu psihologi'a poporului nostru, a cautá si a espune elementele bizantine din vieti'a lui, prin ce s'ar' usiorá multu intielegerea aloru nu pucine eveneminte din trecutu si stári din presente. Se pote cunosce din aceste, că studiulu bizantinismului pre noi trebuie se ne intereseze chiaru si din punctu de vedere nationalu, cá aflandulu in sufletulu nostru se-lu potemu eliminá.

S'a scrisu forte multu asupr'a bizantinismului acestuia. Si dintre celi ce l'au cunoscutu si descriu mai bine lasamu se urmeze aci descrierea lui dupa istoriculu filosofu germanu Herder, care in opulu seu: *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* dupa ce depinge mai antáiu cu colori forte víi confusiunea cea mare de idei, ce a donmitu in imperiulu acest'a, continua astafeliu:

„Din confusiunea acest'a s'an nascutu vitiele si crudimile in istori'a cea „afurisita bizantina; de aci s'a nascutu tamaiarea cea vila a imperatoru „crestini celoru mai rei; de aci s'a nascutu confundarea cea nefericita, care „aduse in una fierbere continua lucrurile divine si cele umane, ereticii si „dreptucerdintiosii, barbarii si Romanii, strategii si eunucii, femeile si clerulu,

„Patriarchii si imperatii. Imperiulu si a pierdutu principiulu, nai'a, ce se
 „clatiná si a pierdutu ventrelele; cine poteá ajunge se mane nai'a, o maná,
 „pana cându poteá, si pana cându lu impingeá in laturi altulu. O voi Romani
 „vechi! Sextu, Cato, Cicero, Brutu, Titu, si voi Antonini, ce ati dñce voi
 „despre Rom'a acést'a noua dela fundarea si pana la apunerea ei?

„Oratorí'a, ce s'a potutu desvoltá in imperiulu acest'a, in Rom'a acést'a
 „cesaro-crestina, nu s'a potutu de locu asemená cu oratori'a vechiloru Greci
 „si Romani. Aci vorbieáu, ce e dreptu, barbati domnedieesci, Patriarchi,
 „episcopi si preoti; in sa cui si despre ce vorbieáu eli; ce fructe poteá si
 „trebuieá se produca si oratori'a loru cea mai buna? Eli aveáu in aintea
 „unei gramedi fora minte, stricate si desfrenate se predice imperati'a lui
 „Domnedieu, se esplíce dñcerile cele fine morali ale unui barbatu, care in
 „tempulu seu a fostu singuru, si care nice decum nu se potriveá in gramad'a
 „acést'a. (Mantuatoriulu, e pre care-lu intielege autoriulu). Pentru gramad'a
 „acést'a erá unu ce multu mai atragatoriu, deca oratorulu sacru se dimateá
 „in combaterea fapteloru celoru de rusine ale curtei imperatesci, in cabalele
 „ereticiloru, episcopiloru, preotiloru si a calugariloru, seau a frivolitatiloru
 „celoru dure a teatreloru, a jocuriloru, a petrekeriloru si a costumeloru
 „femeiesci. Cum te deplangu eu pre tine gura de auru, Chrisostomu, cá ta-
 „lentulu teu celu abundantu de oratoru nu a cadíutu in tempuri mai bune!
 „Tu ai esitu din singuretate, in carea ti ai petrecutu dñlele cele mai frumoase
 „ale vietiei tale, si in capital'a cea pomposa dñlele tale au devenitu multu
 „mai nuorose! Zelulu teu de pastoriu a retacitu de pre campulu seu! tu ai
 „devenitu victima fortuneloru redicate de cabalele curtei si ale preotimei, si
 „alungatu si apoi erasi repusu, ai trebuitu mai pre urma totusi se mori in
 „miseria! Totu asia au patítu si mai multi alti barbati de caracteru la curtea
 „acést'a desfrenata, si lucrulu celu mai tristu erá, cá chiaru si zelulu loru
 „nu a potutu remane liberu de gresiele. Pentru cá precum celu ce traiesce
 „intre morburi contagioase in midíloculu unui aeru stricatu, si deca nu-lu
 „cuprinde morbulu, capeta celu pucinu una facia palida, chiaru asia si aici
 „eráu prea multe pericle si seduceri, decátu cá una atentiune comuna se fia
 „potutu fi de ajunsu spre a scapá de ele. Cu atátu mai stralucite inse suntu
 „numele cele pucine, cari cá strategi si imperati, cá episcopi, patriarchi,
 „preoti si barbati de statu stralucescu cá nesce stele imprasciate pre ceriulu
 „celu intunecosu plinu de putiosa; inse nice figurile loru nu le potemu vedé
 „cum se cuvine, atátu e de désa negur'a.

„Deca mai consideramu si gustulu in scientie, moravuri si arti, care s'a
 „propagatu din imperiulu acest'a mare, atunci nu-lu potemu numf altu-cum
 „decátu barbaru si miserabilu. Se inspaimenta omulu de personalulu dela
 „curte, care inca si in secululu alu diecele trebuieá se insotiésca pre impe-
 „ratulu in tempu de pace si in tempu de bataia, acasa si la baserica, precum
 „lu descrie unu sclavu nascutu in purpura (Constantinu Porphirogenitulu) si

„in urma se mira, că unu atare imperiu nu a cadiutu multu mai inainte de „cātu cum a cadiutu“.

„Pentru tote aceste vin'a nu se pote aruncá numai pre abusu cu „crestinismulu, pentrucá Bizantiulu a fostu dela inceputu organisatu cá unu „statu de cersitori desfrânati. In Bizantiu nu s'a nascutu una Roma noua, „care se se fia redicatu la rangulu de una capitala a lumii prin una edu- „caciune plina de asupriri, certe si pericule; ci Bizantiulu s'a redicatu pre „spesele Romei vechi si a provinciiloru, si inca dela inceputu fũ incarcatu cu „una plebe, care intre lingusiri, lene si titule traieá din blandeti'a si grati'a „imperatului, va se dũca din medu'a imperiului. Erá asediatu Bizantiulu la „sinulu desfetarei, in midilocu intre cele trei pãrti ale lumii, in tienutulu celu „mai frumosu. Din Asi'a, din Persi'a, din Indi'a si din Egiptu capetá articlii „acea de pompa desfrânata, cu cari se provedeá. Portulu ei erá plinu de „nãi de ale toturoru natiuniloru, si inca si in tempurile mai târdi, cându „Arabii au fostu luatu dela imperiulu bizantinu Egiptulu si Asi'a, comerciulu „lumii treceá prin marea négra si cea caspica spre a provedé cetatea betrana „cea desfrânata. Alesandri'a, Smirn'a, Antiochi'a, Elad'a cea plina de sinuri „cu cetatile si artile ei, marea mediterana cea plina de insule si mai pre susu „de tote caracterulu celu usioru alu natiunei grecesci, cu unu cuventu totu „au contribuitu, cá locuinti'a imperatoriloru bizantini se se prefaca in una „adunatura de vitii si nebunii, si ce'a ce erá mai bunu in Greci'a vechia, erá „aci ce'a ce e mai reu.

„In urma cadiũ Babilonulu acest'a superbu, avutu si pomposu; cu tote „pompele si tesaurii sei ajunse pre tempulu tempestatei in manile invingutoriloru „sei. Inca de multu nu mai erá in stare se-si apere provinciile; inca din „secolulu alu cincile deveni intrega Greci'a pred'a lui Alaricu. Din tempu in „tempu strabatu in anim'a imperiului barbari dela apusu si resaritu, media-dũ „si media-nopte; si chiaru si in midiloculu cetatei nu odata ambláu infuriati „barbarii cu gramad'a. Templele se ruinéza, bibliotecele se ardu, imperiulu „este pretotindine vendutu si tradatu, fiendu-cá elu nu scieá resplatí servi- „toriloru sei celoru mai fideli decātu cu scotere de ochi, cu taiare de urechi „si de nasu seau cu immormentare de viu, pentrucá pre tronulu acest'a „domnieáũ tirani'a si desfrêulu, lingusirea si superbi'a cea mai orãa, seditiunea „si infidelitatea tote colorite cu ortodocsismulu crestinu. Istori'a imperiului „acestuiá asemene unei morti incete va fi totu de a un'a unu esemplu „infricosiatu pentru ori ce domniá de eunuci, de preoti decadiuti si de femei „pre langa tota superbi'a si avuti'a lui cea imperatésca si pre langa tota „pomp'a cea barbara in scientia si in arti. Acumu nu au remasu din elu „nice ruine; poporulu celu mai ageru alu pamentului, Grecii, au devenitu „poporulu celu mai de despretiuitu, insielatoriu, ignorantu, superstitiosu, „servitori de preoti si calugari decadiuti. Astu-feliu s'a finitu imperiulu acest'a; „bareinu de nu ar' mai aparé nice odata!“

Suntu negre, forte negre colorile, cu cari descrie Herder Bizantinismulu. Inse nu trebue se uitamu, cà suntu alti istorici destui, cari au descrisu Bizantinismulu cu colori inca si mai negre cá Herder. Bizantinismulu acest'a a fostu caus'a, de desi crestinismulu a strabatutu la poporele supuse imperiului acestuia mai de tempuriu cá la ori si cari alte popore, totãsi nu a potutu produce fructele acele ale civilizatiunei, cari le a produsu la poporele apusane. Poporele din apusu au fostu tote fora deosebire barbare pre tempulu, cându au primitu crestinismulu. Si totusi in tempu de câtiva seculi a produsu la ele crestinismulu fructe civilizatorie admirabile, anume state regulate, ierarchia bineordinata, cetãti in floritorie, literatura, industria, comerciul si altele. Poporele din imperiulu bizantin in se erãu tote erediile culturai romane. Si totusi cultur'a acest'a nu s'a potutu desvoltã mai departe, ci chiaru din contra sub suflarea cea rece a Bizantinismului a pieritu si acest'a. Una minunata invetiatura istorica pentru celi ce apera legatur'a nostra basericésca cu Bizantiulu!

BCU Cluj / Convocare. City Library Cluj

Reuniunea invetiatorilor gr. cat. din ADiaconatulul partiloru Satnarene apartienatoriu diecesei Oradane si-va tiené adunarea generala anuale in 3 Septembrie n. a. c. la 10 ore din di in comun'a Sanislau (Szaniszló) la carea P. T. DD. membrii ai reuniunei si toti amicii de scola prin acest'a cu tóta onórea se invita.

Program'a siedintiei:

1. Celebrarea cultului divinu la 9 óre.
2. Deshiderea siedintiei.
3. Reportulu comitetului.
4. Conscrierea membriloru noi.
5. Complinirea biroului si a comitetului.
6. Alegerea comisiuniloru diverse.
7. Cetirea disertatiuniloru inaintate la presidiu.
8. Propuneri practice.
9. Statorirea numerului adunariloru filiali.
10. Incassarea taselor dela membrii noi si vechi.
11. Defigerea locului si tempului adunarei generali venitorie.
12. Propuneri diverse referitóre la inaintarea scopului reuniunei.

Din siedinti'a comitetului centralu tienuta in Carei la 29 Juniu 1885.

Joane Szilágy
v.-presiedinte.

Georgiu Muresianu
notariu.

Dela Tipografi'a Seminar. in Blasiu se potu procurá urmatóriele:

a) Cãrți basericesci.		in crudo :
Acatistu, cu litere latine, cu 5 tipuri.		—45
Acatistu	in 8-0 cu cirile	—54
Catavasiariu	„ „ „ „	—70
Evangelia	„ folio „ „	5.04
Mineiu	„ „ „ „	—
Octoichu mare	„ 4-0 „ „	2.24
Strasnicu	„ folio „ „	1.68
Triodu (sub revisiune)		—
Octoichu micu	in 8-0 cu lat.	—50
Orologeriu.	„ „ „ „	1.40
„ legatu in piele si auritu	„ „ „ „	2.40
Pentecostariu micu. Blasiu 1878	„ „ „ „	—45
Psaltire	„ „ „ „	—84
Euchologiu (Molitiv.)	„ „ „ „	2.50
„ leg. in piele si auritu		3.50
Liturgiariu	„ 4-0 „ „	2.20
„ leg. in piele		3.20
Liturgiariu pre hartia velina	„ „ „ „	3.—
Apostoleriu	„ folio „ „	4.40
„ leg. in piele si auritu		6.40
Evangeli'a dela s. liturgia si inseratu din diu'a antaia a inviarei Domnului Christosu, in 7 limbe, Blasiu 1880, legata in folio,		—60

b) Cãrți scolare pentru seminariele clericali.

*Dr. J. Ratiu. Prelectiuni teologice despre matrimoniul, impedimente, procedura, cu respectu la teor'ia si prax'a vigente in provinci'a metr. gr.-cat. a Albei-Julie. Blasiu 1875. 16 + 472 pag.	broș.	3.—
*Dr. J. Ratiu. Etic'a creștina pentru semin. clericali si alte institute. Blasiu 1873. 18 + 521 pag.	broș.	3.—
*Dr. J. Ratiu. Institutitiunile dreptului basericescu		

*T. Cipariu. Gramatic'a latina dupa M. Schinagl. P. I. Ed. II. Sabiu 1865. 240 pag.	broș.	1.50
— — P. II. Ed. II. Blasiu 1869. 304 pag.	broș.	1.50
T. Cipariu. Elem. de poetica, metru si versificatiune	broș.	1.—
*T. Cipariu. Compendiu de l. rom	leg.	—65
Schinnagl M. Lectiunariu lat. pentru II-a cl. gim. Blasiu 1882.	broș.	—70
A. Viciu. Esercitie pentru I. clase gimn. Blasiu 1883.	broș.	—30
*Rozek. Crestomatia scurta din poeti latini, adunata si providiuta cu note	broș.	—30
Silv. Nestoru. Gramateca germana. Blasiu 1878	leg.	1.20
*O. Baritiu. Gramatic'a limbei magiare pentru clasile gimnasiali inf. ed. III.	broș.	1.—
*Szvorényi. Olvasmányok II.	broș.	—70
G. Vlass'a. Manualu de aritmetica pentru I si II cl. gimn.	broș.	—80
J. Marculetiu. Manualu de aritmetica pentru gimnasiulu inferioru. P. II. pentru a III si IV clase. dupa Mocnik. Blasiu 1878	broș.	1.—
G. Vlassa. Geometria pentru gimnaziile inferioare dupa Mocnik. P. I. Blasiu 1877	broș.	—80
— — idem. Partea II. Blasiu 1877	broș.	—70
Nicolau Popescu. Manualu de geografia pentru clasa I gimnasiale. Blasiu 1878	leg.	—70
*O. Baritiu. Vocabulariu micu mag.	broș.	1.—
*J. Mesiota. Istori'a universale dupa Pütz, Ev. vechiu,	broș.	2.25
— — *Istori'a universale Ev. mediu.	broș.	1.50
A. Viciu. Legendariu rom. ptru clas'a V—VI Blasiu 1884	broș.	1.30
J. Negrutiu. Stilistica. Blasiu 1884	broș.	1.10
Dr. F. Ribáry. Istori'a pragmatica a Ungariei, tradusa in limb'a rom. Blasiu 1884	broș.	2.—
Silv. Nestoru. Geografia topica si naturale a Ungariei, pentru I-a clas'a gimn. sub presa.		

*Semiogloburile seau Cart'a globului pamentescu, 131 cm. lata si 110 cm. nalta, pre panza, in mapa	4.50
*Tabele parietali (pentru cetitu) rom. de G. P.	2.40
*Globu 20 cm. d.	5.50
*Instrucțiunea la tractarea globului pentru invetiatoriu	—30
*Masina de calculat	3.20
*Map'a Ungariei dupa impartirea cea mai noua politica 1883. Berghaus — G. t. m. 160 cm. lata si 112 cm. inalta pre panza	4.50
*Map'a Ungariei mica pentru scola	—20

e) Cărți istorice s. a.

T. Cipariu. Acte si fragmente pentru istoria baser. rom. Blasiu 1855. 16 + 280 pag.	broș. 1.38
T. Cipariu. Cuventu la inaugurarea Asociatiunii rom. Trans., aperatu in contra' unei critice, Blasiu 1862. 135 pag.	—40
T. Cipariu. Elemente de filosofia dupa W. T. Krug 2 vol., Blasiu 1861—3 fia-care volumu	broș. 1.50
T. Cipariu. Principia de limba si de scriptura Blasiu Ed. II. 1866. 4 + 407 pag. in crudo 2.—	„ 2.10
*J. M. Moldovanu. Acte sinodali ale baserecei romane de Alb'a-Julia si Fagarasiu. Tom. I. Blasiu 1869. 6 + 196 pag.	broș. 1.—
— — *Tom. II. Blasiu 1872. 124 pag.	broș. —70
*Actele confer. tiente de romanii gr-cat. la Alb'a-Julia in 13—14 Aprile 1871. Blasiu 1871 36 pag.	broș —25
*Fundatiunea fericitului Alesandru S. Siulutiu, Archiepiscopulu-Metropolitu gr-cat. de Alb'a-Julia. Blasiu 1870. 48 pag.	—30
*J. M. Moldovanu. Spieuire in istoria basericesca a Romaniloru, respunsu la Contra-critic'a dlui N. Popea, Blasiu 1873. 82 pag. 8-u mare	broș. —40
*Beniaminu Popu. Istoria Transilvaniei si a tieriloru din giuru, pentru adulti si clasile gimnasiali superioare. Blasiu 1872	broș —40

7. Colacaritulu. Obiceirile tiereniloru romani la nunta de Benedictu Viciu	» —16
8. Fic'a a noue mame. Poveste de S. Moldovanu »	—14
9. Povestea lui Ignatu. Poveste de S. Moldovanu »	—14
10. Sfântulu Nicolae de M. Poni	» —08
Resunetu. Culegere de cantee nationali	broș. —25
*Manliu. Gramatica rom.	broș. —45
*Dorulu I	broș. —75
*Istoriore morali	leg. —60
Sim. P. Simonu. Ratacirile lui Odysseu traduse in versuri Blasiu 1880	broș. —50
C. P. Pecurariu. Regule de Bon-Ton Blasiu 1882.	broș. —20
*Jos S. Siulutiu de Carpenisiu. Partea III-a din Memoriulu scl. 1880.	—80
*J. Lazariciu. Elemente de poetica romana 1882	broș. —60
*Calindariulu pre 1885 («Amiculu poporului»)	broș. —50

f) Tiparituri:

α) pentru officiele protopopesi, parochiali si docentali.

Protocóle matriculari, completu 78 colc, ...	leg. 3.15
separatu pentru Botezati, Cununati si Morti col'a à	—03
Estrase din protocólele matriculari (botezati, etc.) contiulu	—48
Protocóle de agende oficiose protop., ...	„ —50
„ de agende parochiali	„ —50
„ de pertractare	„ —40
„ pentru ascultarea incusatului	„ —40
„ de informatiuni pentru preotii tractuali	„ 1.20
Estrasu pentru casuri de morte despre preoti, 1 cola	—04
Cuietantie	contiulu —24
Citatiuni de martori	„ —12
Formularie de ratiuni (si de protocóle pentru scrierea veniteloru si a speseloru)	col'a —03
Matricule pentru scolele popor. Form. A.	contiulu 1.20
Protocóle de primire pentru sco'la popor. Form. B.	„ 1.20
„ de absentari, Form. C.	„ 1.20
Conspectu sumariu despre scol. confesionali tractuali	„ 1.20
„ despre neglijentele scolarii. din scol. pop.	„ —40

Georgiu Popu , secretarul inamnat si presedinte al comitatului pentru mesurarea competentelor din Alb'a Julia. Indreptariu practic in toate cauzele financiare compus pre bas'a legilor si ordinatiunilor financiare, ce sunt in vigore. Blasiu 1879.	bros.	2.20
* P. Popescu Indreptariu practic in propunerea limbii rom. Brasiovu 1883.	bros.	— .35
* P. Popescu . Manualu de Stilistica. Brasiovu 1883	bros.	— .40
* Dr. D. Barcianu . Istoria naturala Curs. II. 1883	bros.	— .60
* J. Popu . Legea comunale	bros.	— .80
* D. Panfil . Robinsonu tradusu. 1883.	bros.	1.—
* Cantece de irodi	bros.	— .15
Bibliotec'a poporala a »Tribunei« Nr. 1—10:		
1. * Padurenc'a de J. Slavici	bros.	— .40
2. Fata Stolerului de Matilda Cugler-Poni	»	— .05
3. Piperusiu Petru . Poveste de I. A. Mera	»	— .08
4. Pacala si Tandala . Anecdota de S. Moldovanu »	»	— .03
5. Jucarii si jocuri pentru copii. De P. Ispirescu »	»	— .25
6. Teiu-legeanatu . Poveste de Gr. Sima alui Jónu »	»	— .08

(β) pentru notarii cercuali si comunali.

Obligatiuni	contiuulu	— .40
Contractu de cumperare (pentru realitati)	»	— .40
Contractu de bucate	»	— .40
Cerere de intabulatiune	»	— .40
Rubru la aceste $\frac{1}{4}$ cola	»	— .36
Relatiuni pentru inspectorii de morti. Formulariu romanesc si unguresc I—VIII, contiuulu	»	— .40
Plenipotentie in l. magiara	»	— .40
Obligatiuni in l. mag.	»	— .40
Protocolu pentru estradarea siedulelor de vite	»	— .50
Protocolu de essibite pentru notarii comunali, in limb'a magiara (Beadványi jegyzőkönyv)	»	— .50
Protocolu de posta pentru not. com.	»	— .40
Kataszteri birtokív	»	— .40
Községi szervezeti szabályrendeleti tervezet	bros.	— .50
Zálogolási és becslési jegyzőkönyv.	»	— .40
Ujonezozási felszólamlási ügyben	»	— .40
Protocolu pentru lucru la drumu . s. a. s. a.	»	— .40

NB. Cărtile insemnate cu * se afla in comisiune, ér' ceia fora de * sunt proprietatea tipografiei.

Lucrările tipografice de ori-ce specia se eseguta in Tipografi'a Seminariului promptu, pentru pretiuri moderate. Cărtile basericesci s. a. la cerere se lega in Compactori'a propria dupa placu.

Comandele pentru cărti ne rogămu se fia insocite de pretiulu loru, cu unu adausu de 10 cr., pentru timbru si pachetare.

Deca se tramite numai una parte din pretiu, restulu se va redica prin rambursare (utánvétel).

Cărti singuraticice la cerere se voru spedá sub fasia; inse numai in casulu, cându pretiulu se va fi tramisu inainte, cu unu adausu de 5 cr., si deca cartea este voluminosa de 10—15 cr. — Aceste cărti se voru spedá recomandate, deca se va fi tramisu si tacs'a de recomandatiune 10 cr.

Tote comandele se se adreseze la:

1885.

Tipografi'a Seminariului
in Blasiu (Balázsfalva).

Blasiu 1877. 3-o 780 pag.	bros.	4.—
T. Cipariu. Sciința s. Scripturii; (introducere în cărțile noului și vechiului Testamentu) Blasiu 1854. 6 + 242 pag. în crudo 1.08	bros.	1.10
*S. Micu. Teologi'a fundament. seau gener. dupa Schwetz Blasiu 1876 20 + 520 pag.	bros.	3.—
*Sim. Micu. Teologi'a dogmatica speciale. Blasiu 1881 10 + 624 pag.	bros.	3.—
*Dr. A. Gram'a. Istori'a universale baser. Blasiu 1881.	bros.	3.—
*Dr. A. Gram'a. Istori'a particularia	bros.	1.50
Basiliiu Ratiu. Istori'a baserescsa întocmita pre scurtu. Blasiu 1854. 6 + 322 pag.	bros.	1.—
Conciliulu provincialu primu tîenutu în 1872. Blasiu 1882.	bros.	—,80
» » » » » 1882. » 1885	bros.	—, —

c) Cărți scolare pentru gimnasiu

S. Micu. Catechismulu ptru gimn. infer. Blasiu 1884	leg.	—,85
G. Popu. Istori'a biblica mare	bros.	—,55
Dr. A. Gram'a. Introductiunea S Scripturii 8 ^o	bros.	—,20
Dr. Ales. Gram'a. Principiele morali s. etice	„	—,70
Dr. Al. Gram'a. Elemente de istori'a basericesca universale și particularia a Romaniloru pentru gimnasiiele sup. Blasiu 1879	bros.	—,70
*Dr. Joane Ratiu. Principiele generali ale religiunei crestine. Blasiu 1872. p. 120	bros.	—,80
*Dr. Joane Ratiu. Principiele speciali seau dogmatice. Blasiu 1872. 202 pag.		1.—
*T. Cipariu. Gramatic'a limbii romane. Partea II sintactica. Bucuresci 1877 4 + 354 pag. (premiata de Societatea Academ.)	bros.	2.—
*T. Cipariu. Despre limb'a romana. Suplementu la sintactica. Blasiu 1877. 59 pag.	bros.	—,40
T. Cipariu. Elem. de limb'a romana dupa dialecte și monumente vechi. Blasiu 1854. 8 + 200 pag. 8-u în crudo —,92	bros.	—,96

d) Cărți scolare pentru școl'a populara

Munteanu—Solomonu. Elementariu pentru clasa antaia Ed. VII. în crudo fl. —,16	leg.	—,20
Dr. J. Ratiu și Bas. Ratiu. Catechismu pentru școlile populare, Ed. II. Blasiu 1882. în crudo 25 cr.	leg.	—,30
G. Popu. Istori'a biblica mica Ed. III. Blasiu 1884.	leg.	—,25
Munteanu—Solomonu. Computulu mentale și cu cifre pentru școlile pop. Partea III Blasiu 1879.	bros.	—,30
— Partea II Blasiu 1878.	bros.	—,30
J. S. Stoianu. Aritmetica, pentru școlile populare	„	—,15
Constitutiunea patriei, ed. III. Blasiu. 1884.	„	—,20
Geografia pentru școlile popor. Curs. I. ed. II Blasiu 1881	leg.	—,20
Istori'a Ungariei pentru școlile populare Blasiu 1878	„	—,20
St. Popu. Legendariu pentru școlile populare Ed. III. cu ilustratiuni. Blasiu 1885	„	—,45
E. Chirila. Fisica pentru școl. pop. Ed. II. Blasiu 1883	leg.	—,30
Negruti-Ungureanu. Esercitie de limb'a mag. Blasiu 1884	leg.	—,35
*Vargha—Betranuti. Cursulu practiculu pentru invetiarea limbii magiare ed. III.	leg.	—,30
*Atlas de istoria naturala cu 250 figure colorate	leg.	1.75
*Munteanu-Solomonu. Educatiunea și instructiunea generale pentru docenti. Blasiu 1874. 184 pag. 8-u	bros.	1.—
*St. Popu. Economi'a rurala	leg.	2.30
— — — — —	bros.	2.—
Regulamentulu pentru organizarea școliloru pop. gr. cat. în Archidieceasa		—,20
Articlu XXVIII despre autoritățile școliloru populare.		—,15
Planu de invetiamentu pentru școlile populare gr. c.		—,15
Stefanescu. *Scrisorea rotunda		—,25
Uilacanu A. Ist. naturale pentru școl. populare, sub. presa.		
Mihălescū S. Compendiu de istori'a naturale pentru școlile primare de ambe secse, Craiov'a, 1886.		—,35
*Map'a Europei, proiect. și desemn. de B. Kozenn, tradusa de J. M. Moldovanu, 140 cm. lata și 120 cm. nalta, pre panza,		5.50